

Etter Drillo?

Utfordringer for vitenskapelig baserte spillestiler i norsk fotball

Arve Hjelseth

Avdelningen för idrottsvetenskap, Växjö universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/articles/hjelseth/hjelseth090211.html
(ISSN 1652-7224), 2009-02-11

Copyright © Arve Hjelseth 2009. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Det norska herrlandslaget i fotboll har inte direkt utmärkt sig för långa perioder med stabilt, framgångsrikt spel. Från och till har det gått bra mot de nordiska grannarna Sverige och Danmark, och man kan peka på andra enstaka lysande matchinsatser, men därutöver har utbytet varit magert. Norge VM-debuterade 1938, då turneringen gick av stapeln i Frankrike, men föll redan i första omgången mot regerande mästarna Italien – som för övrigt gick och vann också det året. Två år dessförinnan, vid olympiska sommarspelen i Berlin 1936, hade Norge sin hittills största internationella fotbollsframgång, då landet kom trea efter Italien och Österrike och bärgade bronsmedaljen. Under efterkrigstiden lyckades landet inte kvala in något VM eller EM, trots enstaka toppinsatser i kvalen. Någon gång var man med i OS, men utan större framgång. Men så kom 1990-talet och med det Egil Roger Olsen, mera känd som Drillo för sina dribblingskonster som aktiv spelare, och han tog över som förbundskapten och tränare för det norska herrlandslaget.

Egentligen började han med att träna OS-landslaget, som på grund av då gällande åldersgräns i realiteten var ett U23-lag, inför Barcelona 1992, och hade stora framgångar; periodvis ledde Norge sin kvalgrupp. Drillo fick lämna OS-laget för A-laget, och därmed inleddes en storhetstid i norsk fotboll som skulle hålla i sig hela decenniet. Norge kvalificerade sig till såväl 1994 som 1998 års fotbolls-VM (vid båda tillfällena åkte man ur turneringen efter förlust mot Italien, liksom 1938). Laget kvalade in till EM-slutspelet 2000, men gjorde bara ett mål i hela turneringen, vilket räckte till en fin seger över Spanien men inte till fortsatt avancemang. Drillo avgick som förbundskapten 1998 efter förlusten mot Italien. – Vad var det då som gjorde Drillo så framgångsrik som tränare? Arve Hjelseth ger svar på denna fråga i sin insiktsfulla och sociologiskt intressanta artikel. Drillo införde en vetenskapligt baserad spelstil, som byggde på kvantitativa analyser av spelet, och han såg skeendena på plan som uttryck för kollektiva handlingar. Han förändrade dessutom hur man förstod och talade om fotboll i Norge under sin tid som landslagscoach. Under hans efterträdare Nils Johan Semb (1998–2003) och därefter Åge Hareide (2004–2008) har Norge fallit tillbaka till den nivå man befann sig på före Drillo. Men nu, efter Hareides avgång, så har man på nytt anställt Egil Drillo Olsen som norsk förbundskapten. Vi följer utvecklingen med spänning.

1. Introduksjon: Det vitenskapelige kunnskapsregimet i norsk fotball

Giulianotti (1999:129) har påpekt at *spillestiler* i liten grad har vært studert sosiologisk. Denne artikkelen er et beskjedent forsøk på å vise én måte dette kan gjøres på. Jeg diskuterer imidlertid ikke tradisjonelle sosiologiske variabler som kultur eller klasse. I stedet skal jeg – med det norske landslaget som utgangspunkt – forsøke å vise hvordan vurderingen av det jeg kaller en *vitenskapelig basert spillestil* har variert i ulike perioder, med spesielt fokus på innflytelsen til tidligere landslagssjef Egil ”Drillo” Olsen. Drillo påvirket norsk fotball gjennom den suksess han oppnådde med landslaget, men like viktig er måten han påvirket *footballdebatten* og måten vi snakket om fotball på. Dette illustreres dels gjennom en generell drøfting av landslaget etter 1990, dels gjennom en analyse av hvordan sentrale medier i ulike faser har formidlet og analysert fotball.

I løpet av 1990-årene hadde norsk herrefotball en oppsiktsvekkende fremgang. Etter 2000 er det imidlertid klare indikasjoner på at de gode årene har tatt slutt. Norge har mislyktes i fire strake kvalifiseringer, mens vi i årene 1992-99 kvalifiserte oss til tre av fire mesterskap. Jeg vil altså diskutere dette i lys av hvilken status vitenskapelige tilnærminger til fotball har og har hatt. Jeg mener ikke med dette å argumentere for at den vitenskapelige tilnærmingen *forklarer* fremgangen i 90-årene, eller at svekkelsen av denne tilnærmingen forklarer tilbakegangen i inneværende tiår. Jeg vil likevel antyde at det kunnskapsgrunnlaget som ble bygget opp, ga Norge et *komparativt fortrinn* med hensyn til spillestil, et fortrinn som i dag synes å være borte.

Det er hovedsakelig landslagsfotballen som drøftes her. Under Nils Arne Eggens ledelse var imidlertid Rosenborg like viktige med hensyn til å forme offentlig *footballdebatt*. Både Eggen og Drillo bygger på vitenskapelige analyser, og begge er opptatt av de strukturelle og relasjonelle sidene ved spillestil. Som trenere var begge også svært åpne om hvordan de spilte. Hemmelighold var sjelden noe poeng. Jeg kommer inn på Eggens bidrag i deler av fremstillingen, men en mer inngående analyse må vente til en annen anledning.

Når jeg i det følgende snakker om en vitenskapelig tilnærming til fotball, sikter jeg til utviklingen av taktikk og spillestil. Spillestilen var naturligvis ikke den eneste årsaken til den norske fremgangen i 90-årene. Den må også ses i lys av profesjonalisering, talentarbeidet, en mer systematisk treningskultur og koblingen til den mer generelle satsingen på toppidrett i Norge (Holm m.fl. 1998:22-32). Men spillestilen har utvilsomt hatt betydning, og det er årsakene til og virkningene av denne betydningen jeg konsentrerer oppmerksomheten om. De øvrige faktorene er for øvrig også i betydelig grad vitenskapsbaserte, og understreker den vekt som er blitt tillagt vitenskapelig kompetanse i arbeidet med å utvikle Norge som toppidrettsnasjon.

Det som kjennetegnet norsk fotball i 90-årene var en sterk tro på den vitenskapelig orienterte spillestilens evne til å skape optimale resultater. Disse ble formidlet via sentrale massemedier, som lærte av autoriteter som Drillo og Eggen, og videreformidlet innsiktene til et stort publikum. Mange mener imidlertid at en vitenskapelig basert spillestil gjør vold på fotballens karakter. Jeg skal senere si litt om disse motargumentene.

I en viss forstand kan man si at Drillo, Eggen og andre etablerte et nytt *kunnskapsregime* (Slagstad 1998:17) i norsk fotball, som de siste årene er blitt truet av alternative tenkemåter. Et kunnskapsregime viser til en bestemt konstellasjon av makt, kunnskap og verdi. En rent resultatorientert trener bygger på andre verdier enn en trener som i tillegg uttrykker et

ønske om å *begeistre* publikum, såfremt sistnevnte mener at begeistring kan komme av andre ting enn bare resultater. Videre kan et kunnskapsregime være basert på ulike typer kunnskap, for eksempel en vitenskapelig basert og en mer praksis-, intuisjons- eller erfaringsbasert. Til sist må et miljø få tilgang til sentrale posisjoner hvor verdier og kunnskaper kan settes ut i livet (makt). Disse tre dimensjonene er nyttige for å forstå den prosessen som ledet frem mot Drillo- og Eggen-hegemoniet i 1990-årene.

I visse tilfeller kan et kunnskapsregime bli så dominerende at den nærmer seg det Bourdieu (1984:471) kaller *doxisk*. Doxa defineres av den som dominerer feltet, og som derfor klarer å fremstille sitt eget syn som universelt og dermed selvsagt (Bourdieu 1998:57). Enhver aktør må innordne seg de doxiske forestillingene for å bli tatt alvorlig. I en fotballkultur som er sterkt resultatorientert, plasserer man seg på siden av debatten dersom man forsøker å argumentere for at estetiske normer er overordnet resultatet.

Enkelte har antydnet at Egil "Drillo" Olsen bidro til å etablere soneforsvar og gjennombruddshissighet (se under) som utgangspunkt for all norsk fotballdebatt. Om dette er riktig, kan man si at han som en dominerende person i norsk fotball etablerte en doxisk standard som andre aktører måtte innordne seg for å kunne delta i debatten. Drillo ønsket stort sett ikke å forholde seg til kritikk fra aktører han ikke anerkjente som kompetente (Holm m.fl. 1998:108-9). Disse kritikerne kom som vi skal se likevel til orde. Spillestildebatten har neppe noen gang vært mer omfattende og intens enn i 1990-årene. De kunnskapsmiljøene som skapte landslaget og Rosenborg var utvilsomt hegemoniske, men de definerte ikke grensene for hva som kunne sies. Regimet var derfor ikke *doxisk*, men det hadde utvilsomt stor innflytelse på måten nordmenn etter hvert snakket om fotball på.

I neste avsnitt (del 2) skal jeg – delvis basert på begrepet om kunnskapsregimer – gi en fortolkning av den sportslige utviklingen i norsk fotball, med spesielt fokus på 90-årene. Landslaget er mest sentralt, men også Rosenborg blir kort berørt. Dernest diskuterer jeg hva en vitenskapelig tilnærming til fotball består i (del 3). I det påfølgende avsnittet (del 4) diskuteres alternative forståelser av fotball, som har det til felles at de av ulike grunner avviser at fotballen egner seg for strengt vitenskapelig funderte spillestiler overhodet. Teoretisering av fotball kan som vi skal se også utfordre bestemte *estetiske* normer som mange miljøer forsøker å holde høyt i hevd.¹

I del 5 foretar jeg en analyse av mediernes analyser av landslaget. Her skiller jeg mellom tre faser – begynnelsen av 90-årene, årene rundt 2000 og de siste årene. Målet er å vise hvordan mediene i den første fasen var opptatt av å lære av blant andre Drillo, samtidig som de formidlet begreper og innsikter videre til publikum. I den midterste fasen hadde mediene adoptert den vitenskapelige tilnærmingen som et selvfølgelig utgangspunkt for å lage egne kampanalyser. I de siste årene er utviklingen reversert, og de komplekse analysene som særlig Dagbladet og VG var eksponenter for, har helt forsvunnet.

I siste del (del 6) tolker jeg dette i lys av hvordan den nåværende landslagssjefen Åge Hareide kommuniserer fotball. Hareide har utvilsomt et kunnskapsbasert syn på spillestil, men han formidler det på en helt annen måte enn Drillo og til dels også Eggen. Det er godt mulig at hans kritikk av Drillo slår an strenger som har gjenklang blant fotballens tilskuere. Jeg skal også antyde noen muligheter for den fremtidige forskningen på feltet. Blant annet tror jeg skepsisen mot vitenskapeliggjøring kan bunne i bestemte normer knyttet til idrett,

1 Jfr. for eksempel Winners (2000) interessante drøfting av det vedvarende dilemmaet mellom resultatorienterte og estetiske normer i nederlandsk fotball.

som innebærer at læring og utvikling av perfektjon skjer gjennom *praksis*, ikke i auditoriet eller over skrivebordet. I skepsisen mot teoretisering av fotball ligger en mer allmenn skepsis mot akademisering av felt som intuitivt ligger et stykke unna vitenskapens tradisjonelle område. Videre peker jeg på behovet for mer begrepsmessig arbeid for å nyansere mellom ulike typer vitenskapelige tilnærminger, så vel som ulike typer alternative tilnærminger. Når Hareides måte å kommunisere fotball på sammenlignes med Drillos, er det en nærliggende innvending at også Hareide trolig i hovedsak bygger på vitenskapelig basert kunnskap. Dette viser behovet for å arbeide videre med grenseoppgangen mellom de ulike begrepene, og mellom ulike dimensjoner ved distinksjonen vitenskapelig/anti-vitenskapelig.

2. Bakgrunn: Litt om norsk fotballs sportslige utvikling

Norsk fotball har sjelden nådd opp internasjonalt. Den beste perioden var andre halvdel av 1930-årene, med bronse i OL i Berlin i 1936, samt VM-deltakelse i 1938. Også trenings-, formasjons- og spillestilmessig hang Norge etter. Det var først med opprettelsen av Norges Idrettshøgskole (NIH) i slutten av 1960-årene at den akademiske fotballforståelsen gradvis vant frem. Miljøet rundt NIH skapte en institusjonell basis for et kunnskapsregime som på sikt endret norsk fotball på en rekke måter, inkludert taktikk og spillestil.

Deler av miljøet inntok tidlig viktige posisjoner², men det tok tid før det ga resultater. Tilliten til den vitenskapsbaserte fotballen var heller ikke allmenn. Besittelse av viktige posisjoner ga altså ikke i seg selv noe uomtvistelig hegemoni. Dette viste seg også i 80-årene, da flere svenske trenere fant veien til Norge. Disse var påvirket av suksessen til de engelske trenerne Bob Houghton og Roy Hodgson i svensk fotball, som hadde skapt store kontroverser (Peterson 1993:36). Flere yngre svenske trenere lot seg likevel inspirere.³ I norsk fotball var Gunder Bengtsson den viktigste av dem. Han trente Vålerenga med suksess i 1983-84. Spillestilen var imidlertid omstridt, og mot slutten av perioden begynte publikum å svikte. Motsetningen ble begrepsfestet som et skille mellom *systemfotball* og *gladfotball* (Olsen, Semb og Larsen 1994: 9-10). Offentligheten var på dette tidspunktet ikke moden for en mer faglig informert debatt.

Norge hadde tidlig i 80-årene et landslag med flere profiler på høyt internasjonalt nivå, men de endte likevel sist i alle EM- og VM-kvalifiseringer i denne perioden. Da Drillo fikk sjansen som vikar høsten 1990, etter at Ingar Stadheim valgte å trekke seg, fikk laget et plutselig oppsving. Drillo hadde ord på seg for å være en intelligent, men kontroversiell debattant og trener. Han sto langt til venstre politisk, og ble i et idrettsleksikon så sent som i 1990 presentert som "fotballteoretiker" (Nakkim 1993:17), til tross for at han da hadde vært trener i en årrekke. De tre resterende kampene i 1990 ga tre strake seiere og 12-2 i

2 Symptomatisk for den nye kunnskapsbaserte fotballens økte innflytelse var at Nils Arne Eggen og Kjell Schou Andreassen delte ansvaret som landslagstrener allerede i årene 1974-77. De ble begge ansatt mens de fortsatt var i første halvdel av 30-årene.

3 At Houghton og Hodgson var fra de britiske øyer er interessant. Engelsk fotball forholdt seg i liten grad til den vitenskapelige tilnærmingen, som la vekt på formell kompetanse, systematiske studier og omhyggelig begrepsutvikling (se under). Det er rimelig å anta at de måtte reise til mindre meritterte fotballnasjoner for å få prøvd ut sine ideer (Hjelseth 2006:318). George Curtis, som trente både Rosenborg og landslaget tidlig i 70-årene, gjorde trolig mange av de samme erfaringene. Nye ideer får lettere gjennomslag blant utfordrerne enn blant de beste. Både Eggen og Drillo har for øvrig erkjent sin gjeld til Curtis.

målforskjell. Dette var høyst uvanlig, uansett kvaliteten på motstanderne, og det ble nærmest et folkekrav at han skulle få sjansen på fast basis. Det fikk han også, men mye tyder på at forbundet vegret seg lenge. Først og fremst var de trolig bekymret for hvordan Drillo ville takle mediene. For Drillo virket det som om kunnskap bare var en liten del av det å være landslagssjef (Holm m.fl. 1998:122).

I Drillos knappe åtte år som trener spilte landslaget 88 kamper og vant 46. Det var sensasjonelle resultater i et land som tidligere nesten alltid tapte flere kamper enn de vant. Enda bedre er statistikken i kvalifiserings- og sluttspillkamper; 24 seire, 11 uavgjorte og bare seks tap. Med sitt beste lag tapte ikke Norge en eneste kamp mellom februar 1996 og åttendelsfinalen i VM mot Italia i 1998, som var Drillos siste kamp som sjef.⁴ De klarte alltid å gjenskape gode resultater etter kortvarige nedgangsperioder. Selv om kritikken kom raskt i dårlige perioder, ble den derfor aldri massiv. I stedet var mediene opptatt av å formidle hvilken formel som ble brukt for å slå den ene toppnasjonen etter den andre. Særlig gjaldt dette i tiden frem til VM i 1994, hvor det hersket en uvirkelig følelse av plutselig uslåelighet.

Etter Drillo overtok Nils Johan Semb, som tilhørte samme fotballfaglige skole. Valget ble derfor ansett å representere kontinuitet. Semb fikk en svært god start, men fra og med EURO2000 startet nedturen. Den påfølgende VM-kvalifiseringen i 2000-01 ble den dårligste siden før 1990. Kritikken var omfattende, men lite samstemt. Noen savnet Drillo, andre hadde forventninger til mer fundamentale endringer i lagets spillestil. Semb trakk seg høsten 2003, da Norge mislyktes i å kvalifisere seg til EURO2004. Den som tok over var Åge Hareide.

Hareide hadde en innholdsrik spillerkarriere i Norge og England bak seg, og trente Molde i flere år før han fikk suksess i svenske Helsingborg og i danske Brøndby. Den siste sesongen før han tok over landslaget var han Nils Arne Eggens etterfølger i Rosenborg. Hareide foretok – i hvert fall retorisk – et markant linjeskifte i landslaget, med mer vekt på ballbesittelse. Hareide var tydelig på overordnede visjoner for laget, men mindre tydelig enn Drillo på spillestilens konkrete innhold. Etter en lovende start begynte resultatene ganske fort å gå laget i mot, og han har på to forsøk ikke lyktes i å kvalifisere Norge til noe sluttspill. Forskjellen mellom Hareide og Drillo/Semb ligger dels i måten de mener fotball bør spilles på, men like mye i hvordan dette kommuniseres offentlig. Under Hareide er det fornyende språket og de revolusjonerende analysemåtene gradvis forsvunnet. Dette har skjedd parallelt med at Norge synes å ha mistet flere av sine komparative fortrinn i tilknytning til spillestil.

Den andre søylen i norsk fotballs suksess i 90-årene, som kort skal nevnes her, er Rosenborg under ledelse av Nils Arne Eggen. Eggen hadde trent Rosenborg i flere korte perioder før han innledet en lang regjeringstid i klubben i 1988,⁵ hvor klubben tok tretten seriemesterskap på femten sesonger, hvorav de siste elleve var i rekkefølge. Spesielt i årene 1994-2000 var Rosenborg totalt dominerende i norsk klubbefotball. I 1995 lyktes de i å kvalifisere seg for Champions League, og deltok deretter åtte sesonger på rad. Rosenborg avanserte til kvartfinale i 1996, tok elleve poeng på seks kamper i 1997 og avanserte til andre gruppespill i 1999.

4 Jeg ser da bort fra en turne i Asia i januar 1997, hvor det i praksis var B-laget som reiste.

5 Her må vi for ordens skyld trekke fra 1998, da Eggen tok permisjon og Trond Sollied førte laget til seriemesterskap.

Etter 2000 begynte Rosenborg-hegemoniet gradvis å svekkes, og klubben har de siste årene slitt med å finne balansen mellom å videreføre Eggens filosofi (se under) og å fornye seg. Slik sett har klubbens erfaringer en god del til felles med landslagets.

3. Den vitenskapelige tilnærmingen

I den tolkningen som presenteres her, representerer Drillo og Eggen en innstilling til fotball som innebærer å bygge på systematisert kunnskap om spillestil for å oppnå best mulig resultater. De hadde ganske ulik pedagogikk, men spillestilen har mange fellestrekk. I første omgang er det imidlertid ikke spillestilen i seg selv som er det vesentligste, men *hva slags type kunnskap den er forankret i*.

Giulianotti (1999:133) hevder at moderne fotball frem til 70-årene var kjennetegnet av tiltakende *fordisme*, det vil si rolledifferensiering basert på avgrensede arbeidsoppgaver og ansvarsområder. Perspektivet samsvarer med en generell tendens til rutinisering av arbeidsoppgaver og tilsvarende mindre vekt på kreativ kompetanse. Spillerne ble i økende grad til brikker i en overordnet plan. Dette kan ses på som dekkvalifisering, slik Braverman (1974) argumenterte for at kapitalismen gjorde stadig flere yrker til rutinejobber. En av de første som baserte fotball på fordistiske prinsipper var Huddersfield- og Arsenal-manageren Herbert Chapman i 1920- og 30-årene. Stilen var typisk for den fordistiske produksjonslogikken, med vekt på rolledifferensiering og omhyggelig planlegging, som skulle maksimere ”produksjonen” av avslutninger og mål (Giulianotti 1999:30; Goksøyr og Olstad 2002:237).

Fra 70-årene ble fotballen sterkt påvirket av Nederlands såkalte totalfotball, som innebar en oppgradering av spillernes kompetanse (Giulianotti 1999:133). Rollemønstrene ble mer komplekse. Spillerne måtte forstå slike rollemønstre intellektuelt, og de måtte selv påvirke innholdet i de ulike rollene. Systemlojale roboter var ikke lenger hverken et ideal eller en skrekkevisjon. Totalfotballen innvarslet nedbrytningen av den strenge rolledifferensieringen, slik det fordistisk baserte samlebandet gradvis ble erstattet av fleksibilitet. Den peker dermed frem mot spillestiler som ”involves a post-modernist skepticism towards the scientific predictability of team coaching and management” (Giulianotti 1999:135). Nils Arne Eggen var sterkt påvirket av Ajax- og Nederland-treneren Rinus Michels, som var en av de sentrale arkitektene bak totalfotballen.

Den vitenskapelige tilnærmingen fikk en spesiell karakter i Norge. I 1980-årene ga oss som nevnt skillet mellom system- og gladfotball. Dette kan ha ført til at den vitenskapelige tilnærmingen ble identifisert som defensiv og lite underholdende. Men det er viktig å understreke at det ikke primært dreier seg om *hvilken* spillestil et lag har, men *at* et lag spiller på en måte som er teoretisk-vitenskapelig fundert. Nils Arne Eggens Rosenborg-lag ble ikke beskyldt for å spille kjedelig, selv om det utvilsomt var en kunnskaps- og vitenskapsbasert spillestil. Drillo og Eggen var mer like enn mange tror når det kommer til spillestil, men de formidlet det ulikt. Mens Drillo (se under) fokuserte på konkrete handlinger i ulike situasjoner (som å slå ballen langt mot etablert forsvar, eller alltid å søke tidlige gjenombrudd), var Eggen mer interessert i å formidle de underliggende tankene om forholdet mellom aktør og omgivelser, mellom individ og fellesskap, noe som i sin tur ga seg utslag

i bestemte synspunkter på spillestil. Mens de fotballrelaterte begrepene som står igjen etter Eggen er for eksempel ”samhandling” og ”medløpsspasinger”, var han i et større perspektiv interessert i å formidle en overordnet filosofi, formulert som ”postulater”. Eggen er ikke anti-individualist, men han mener at individualismen bare gir mening innenfor rammen av et kollektiv. I den såkalte Godfot-teorien ligger postulater som at man er god eller dårlig sammen med noen, og at det viktigste er å gå på banen for å gjøre medspillerne gode (Eggen 1999:226). Rosenborg under Eggen var et veldig kollektivt orientert lag, hvor kvaliteten i stor grad lå idet Eggen kaller *relasjonelle ferdigheter*.

Både i landslagets og i Rosenborgs tilfelle var det generelle inntrykket at prestasjonene var langt bedre enn spillermateriellets kvalitet skulle tilsi. Det er nærliggende å tro at dette skyldtes at begge hadde visse *komparative fortrinn*. Ett av disse fortrinnene kan ha vært utviklingen av en toppidrettskultur. Da Norge eksporterte et høyt antall spillere til engelske Premier League i 1990-årene, la de engelske klubbene vekt på norske spilleres profesjonalitet, lojalitet og innstilling. Men også spillestilen kan ha utgjort et komparativt fortrinn. Landslagets sonedeforsvar og gjennombruddshissighet, samt utnyttelsen av enkeltspilleres ekstreme ferdigheter, gjorde laget til en svært vanskelig motstander. Rosenborgs samhandlingsmønster og høyt utviklede kollektive ferdigheter virket på samme måte.

Når det gjelder Drillos vitenskapelige tilnærming mer spesielt kan særlig tre faktorer påpekes: For det første var tilnærmingen helt i samsvar med en sentral norm i vitenskapen mer allment, nemlig det Merton (1968:610) kaller *kommunisme*: ”Secrecy is the antithesis of this norm; full and open communication its enactment” (Merton 1968:611). Det er vanlig i fotball å være hemmelighetsfull med hensyn til valg av strategi. Verdens beste trenere er ikke spesielt åpne om sin underliggende filosofi. Drillo (og Eggen) la tvert i mot aldri skjul på hvordan de spilte, og begge var opptatt av å formidle dette. Drillo ga til og med ut en fagbok om spillestil, hvor landslagets egne prinsipper og erfaringer utgjorde en viktig del av datagrunnlaget (Olsen, Semb og Larsen 1994). Denne ”kommunismen” bidro til at mediene tok opp og formidlet fotball på en måte som var ganske annerledes enn både før og senere.

Den andre faktoren er *kvantifisering*, og her er Drillo langt mer tydelig enn Eggen. Drillo blir av og til kalt positivist, og debatten rundt spillestil ble av Nore (2004) kalt en moderne positivismekritikk. Drillo er spesielt interessert i alt som kan registreres, måles og kvantifiseres, og tilsvarende skeptisk til begreper som ikke er direkte målbare.

Det tredje som kan nevnes er *struktur* og *kollektiv* fremfor *individ*. Dette gjelder både for Drillo og Eggen (se over når det gjelder Eggen). Drillo avviser ikke kreativitet og individuelle ferdigheter som viktige elementer i et godt lag, men er mer opptatt av hvordan individuelle ferdigheter kan utvikles i et kollektivt system. Sonedeforsvaret bygger for eksempel i svært stor grad på at spillerne opptrer kollektivt. I analysen skal vi se at denne strukturelle tilnærmingen, som beskrev *lagets* spillestil like mye som enkeltspilleres prestasjoner, fikk betydelig gjennomslag i deler av en presse som ellers beskyldes for å være alt for individualistiske i håndteringen av fotballstoff.

4. Antivitenskapelige tilnæringer

Selv om det i 90-årene ble etablert et nytt kunnskapsregime i norsk fotball, var det som nevnt ikke noe doxisk over hegemoniet. Kritiske røster kom til orde. I forhold til tradisjonell vitenskap er fotball noe de fleste interesserte mener å kunne noe om. I likhet med i politisk debatt blir man derfor lyttet til dersom man har en god penn eller et kjent navn. Dette har ført til at så forskjellige figurer som reklameguruen Ingebrigt Steen Jensen⁶, forfatteren Håvard Rem⁷ og en senere statsminister⁸ alle har debattert landslagets spillestil offentlig.

En del av kritikken mot vitenskapeliggjøringen var estetisk orientert. Men selv om man setter effektivitet og resultater som overordnet mål, trenger man ikke uten videre ta for gitt at den vitenskapelige tilnærmingen er den mest fornuftige. Fotballhistorien er full av eksempler på at faglig-vitenskapelig fotball er blitt både motarbeidet og latterliggjort.

For mange fremstår vitenskapeliggjøring som intellektuelt jåleri. Noen mener at fotball er for enkelt til at det har noe med vitenskap å gjøre (jfr. Ward og Williams 2001:79). Liverpools legendariske manager Bill Shankly fnøs for eksempel av teoretisering, og baserte sin filosofi på mer generelle verdier, ”a collective approach (...) founded on self-respect, discipline, trust and dedication” (Hopkins 2001:79). Han hadde selvsagt noen generelle spilleprinsipper, men disse var forankret mer i praktisk erfaring og overordnet verdisyn enn i systematiske studier.

Det er interessant at dette synet var så dominerende i England, for her vokste det frem en kvantitativ tilnærming allerede i 1950-årene. Den vant imidlertid aldri noe hegemoni (jfr. også note 3). Herbert Chapmans virkningshistorie er relativt begrenset (Say 1996:84). Når den vitenskapelige tilnærmingen fikk så vidt liten innflytelse, indikerer det en nærmest institusjonalisert motstand mot tenkemåten. Det samme gjelder Charles Reep, som gjennom analyser av forløpet til tusenvis av scoringer kom frem til at en direkte stil der man tidligst mulig fikk ballen i nærheten av motstanderens mål, var den mest effektive. Reep samarbeidet med Wolverhamptons manager Stan Cullis i 1950-årene (Goksøyr og Olstad 2002:263) med gode resultater, men majoriteten av storklubber ignorerte dem. En lignende skjebne led senere Charles Hughes, som var direktør for ledelse og utdanning i FA. Han slo fast at ”the strategy of direct play is far preferable to that of possession football. The facts are irrefutable and the evidence overwhelming (Hughes 1990:10).

Conn (1997:141-3) illustrerer noe av utfordringene man møter hos det store publikum dersom man utelukkende konsentrerer seg om ”fakta” og ”bevis”:

Twenty-five years of sitting in a darkened rooms at the FA with a notebook had produced statistics, on how many passes had lead to each goal (...) Hughes, not getting out enough, had developed this into a theory of ‘direct play’ (...) There is something almost terrible in the memory of Hughes, after years working quietly away in the bunker (...) emerging blinking into the world armed, proudly, with just this flimsy book (Conn 1997:142-3).

6 Jensen har rett nok et tett forhold til fotball gjennom engasjementet i den norske toppklubben Stabæk, men fotballfaglig har han ingen spesiell kompetanse. Han skrev en sterkt kritisk kommentar om Norges spillestil i etterkant av VM i 1994.

7 Rem (2000) skrev en biografi om Erik Mykland, som er en av de beste spillerne i norsk fotball noensinne. Dels gjennom Mykland, og dels på egen hånd, retter han skarp kritikk mot Drillos spillestil.

8 Kjell Magne Bondevik, statsminister i 2001-2005, skrev et lengre innlegg i Aftenposten i 1994 som svar til Jensen.

Conn deler neppe Hughes' syn på verdien av direkte fotball, men det overordnede poenget er et annet: Det ikke er konklusjonene som er hovedproblemet, men måten de er fremkommet på. Å sitte i mørke rom med en videomaskin eller andre kilder som produserer statistikk, anses som verdiløst i forhold til praktisk erfaring.⁹

I Norge har som nevnt den estetiske dimensjonen ofte vært fremhevet av de som kritiserer systematiske, vitenskapelig og teoretisk baserte studier. Landslaget ble allerede i 1930-årene gjenstand for debatt i så måte. Da norsk fotball første gang forsøkte trebacks-systemet, erklærte en tidligere spiller at norsk fotball ville stagnere i systemer, og at publikum ikke var kommet for å se 22 mann ”knege hverandre rent vitenskapelig” (Goksøyr og Olstad 2002:242). Skillet mellom ”gladfotball” og ”systemfotball” i 80-årene var basert på samme type skepsis.

Også etter Drillos gjennombrudd er det lett å finne kritiske røster i norsk fotball. Rems (2000) tolkning av Erik Mykland er et eksempel. Under en av sine trenere i Start, Brede Skistad, ble Mykland fortalt at han alltid skulle spille ballen til en gul en, dvs. til en på samme lag (Rem 2000:207). Utsagnet er retorisk sett effektivt, fordi Drillo ikke har ballbesittelse som noe overordnet mål. Gjennombruddet er for ham overordnet det å holde ballen i laget. Mer allment var Mykland også kritisk til den norske toppidrettskulturens innflytelse i fotball, og uttalte at han ikke ser på seg selv som toppidrettsutøver (VG 1995, referert i Rem 2000:115). En slik innstilling truer med å undergrave det systematiske arbeidet idretten oppfatter at den gjør for å skape nettopp en toppidrettskultur.

Oppsummert kan vi si at det ble skapt et kunnskapsregime i norsk fotball i 90-årene, gjennom at de aktørene som begynte med systematiske fotballstudier i 70-årene inntok de fleste sentrale posisjoner. Dette hegemoniet har imidlertid kontinuerlig vært dels kritisert, dels truet, av aktører som har en helt annen innstilling til fotball enn den vitenskapelige. Mens det vitenskapelige hegemoniet nok i hovedsak består, har Drillos kvantitative, kollektive og åpent tilgjengelige fotballfilosofi i dag mistet mye av hegemoniet.

5. Fotballformidling fra Drillo til Hareide: To avisers analyser

Medienes relasjon til idretten er mangesidig. De skal representere en kritisk røst overfor aktører som kontrollerer viktige posisjoner, og som har ressurser og/eller definisjonsmakt. Dahlén (2008:88) hevder for eksempel at sportsjournalistikken de senere år har blitt mer undersøkende og kritisk ettersom idretten blir mer infiltrert i økonomi og politikk. På den andre siden er mediene avhengige av godt samarbeid med utøvere, ledere og trenere for å få tilgang til de gode sakene. Allern (1992:kapittel 4) diskuterte kildenes makt i nyhetsjournalistikken generelt, og det er grunn til å anta at dette i minst like stor grad gjelder for sportsjournalistikk. Hellands (2004:11-12) studier tyder på at partene er enige om at dekingen av fotballandslaget er lite kritisk i egentlig forstand.

Overfor publikum er mediene også *formidlere* av idrettens verdier. Både Goksøyr og Olstad (2002:112) og Andersson (2002:157) har pekt på at journalister av og til har sett det

⁹ Det er naturligvis ikke bare i England at skepsisen mot den vitenskapelige tilnærmingen har vært utbredt. I store deler av Latin-Amerika har det vært en tendens til å mene at fotball har en uforutsigbarhet som unndrar seg teoretisering og vitenskapeliggjøring (jfr. Arbena 2000:88). Her er ikke poenget at fotballen er enkel, men at dens *kompleksitet* ikke lar seg bryte ned i vitenskapelige kategorier.

som sin oppgave å bidra til at publikum forstår fotball bedre og lærer seg å sette pris på de riktige prestasjonene. I den grad idrettens myndigheter og mediene forenes i synet på fotballens normer, blir mediene en alliert i arbeidet for spillets utbredelse.

I dette avsnittet analyserer jeg deler av Dagbladets og Verdens Gangs dekning av noen utvalgte landskamper i ulike perioder. I Drillos første år formidlet avisene selve filosofien og lærte seg språket. Senere videreutviklet de dette til mer selvstendige kampanalyser, basert på vitenskapens systematikk. De siste årenes retrett kan tolkes som uttrykk for at begeistring for den vitenskapelige tilnærmingen har avtatt, men også som uttrykk for at dagens trenere i mindre grad formidler de rent fotballfaglige dimensjonene. Som nevnt over var Drillo og Nils Arne Eggen åpne med hensyn til hvilke prinsipper de fulgte i valg av spillere og spillestil. Dette innebar naturligvis også at mediene fikk gode vilkår for å formidle de taktiske hemmelighetene. Kombinert med landslagets plutselige suksess, skapte dette en følelse av at kunnskap og systematikk var den åpenbare veien til suksess.

Jeg skal i det følgende forsøke å vise at Dagbladets og VGs fotballanalyser siden 1990 kan deles i tre faser; nemlig *pedagogikkfasen*, *storhetstiden* og *avmatningsfasen*.

Pedagogikkfasen

Denne fasen varte gjennom det meste av Drillos tid som landslagssjef, og ble egentlig ikke avløst av storhetstiden før hovedpersonen hadde gått av. Da hadde han imidlertid – sammen med Nils Arne Eggen – lagt et grunnlag som ga den norske offentligheten en helt annen måte å snakke om fotball på. En snakket ikke om system- og gladfotball lenger, langt mer kompliserte og presise kategorier ble vanlige. I denne fasen la mediene stor vekt på å la Drillo komme til orde i fotballfaglige spørsmål, og de formidlet hans taktiske poenger etter beste evne. Jeg skal analysere denne fasen gjennom noen avisoppslag knyttet til landslaget i 1993 og -94, som (frem til VM-sluttspillet i 1994) utvilsomt var den mest optimistiske fasen. I denne perioden fremsto Drillo nærmest som en magiker.

2. juni 1993 spilte Norge en viktig VM-kvalifiseringskamp mot England. Drillo var på denne tiden gjesteskribent for VG, Norges største avis. På kampdagen¹⁰ signerte han en artikkel som – kanskje noe overraskende – i hovedsak handlet om kvalitetene til enkeltspillere som var tatt ut til å spille kampen. Artikkelen inneholder imidlertid også hans prognose for kampen: Han trodde den ville bli jevn og at lagene ville skape omtrent like mange sjanser. Norge ville trolig få sine største sjanser på dødball eller på breakdown. Det siste forklarte han som ”når vi vinner ballen på midtbanen”. Han la også til at det ”neppe ville bli spilt underholdende fotball på Ullevaal i kveld”, uten å se noe behov for å unnskyldet det.¹¹ Noe av det mest interessante er hvor åpen Drillo var om spillervalg og taktikk. Gjennom artikkelen – og en rekke andre uttalelser i mediene – sier han klart fra om hvilket lag Norge stiller med, og hvordan de vil spille.

Norge vant 2-0. I tillegg til de vanlige seiersreportasjene, intervjuene og kommentarene, har de store norske avisene en analyse av kampen som inneholder en spillerbørs og en kort beskrivelse av kampen og av enkeltspillernes innsats. Sett i lys av hva som senere ble vanlig, er den veldig spinkel. Verdens Gang¹² har en tallkarakter for hver spiller, ledsaget av en kort kvalitativ beskrivelse av innsatsen, i tillegg til opplysninger om målscore og innbyttere, samt et terningkast for kampen. Dagbladets har i tillegg til dette en kort kvalitativ ana-

10 Mer presist var artikkelen ved denne anledningen ”fortalt” fortalt til en journalist, som førte den i pennen.

11 Alle sitater er fra Verdens Gang, 2. juni 1993.

12 Verdens Gang, 3. juni 1993

lyse av kampforløpet, og et symbol som indikerer kampens kvalitet og underholdningsverdi.¹³ Drillo hadde allerede på dette tidspunktet introdusert målsjanser som analytisk begrep, men avisene hadde ennå ikke tatt det i bruk.¹⁴

I 1994 spilte Norge kamper mot blant andre Danmark og Sverige i forkant av VM. Før kampen mot Danmark brukte Drillo to sider på å forklare prinsippene bak spillestilen, med soneforsvar, langpasning, gjenvinning og gjennombrudd. Forklaringene, som jevnt over er enkle og pedagogiske, ledsages av grafikk som viser spillernes bevegelses- og pasningsmønstre¹⁵. Før kampen mot Sverige er budskapet at Norge ligger i forkant av utviklingen, og at selv om spillerne på laget ikke er verdens beste, har de ekstreme egenskaper på visse områder. For eksempel skriver han at Øyvind Leonhardsen¹⁶ kanskje er verdens beste spiller uten ball. Det er ikke uvesentlig å være god uten ball, for ”i gjennomsnitt har spillerne ballen bare i om lag to og et halvt minutt i løpet av en kamp”.¹⁷ Videre skriver Drillo at han tror folk på sikt vil lære seg å sette pris på spillestilen. ”Når folk forstår, synes de også det er morsomt å se på”. Formidlingen av stilen betraktes altså som et pedagogisk prosjekt, og Norges største avis tilbyr spalteplass for denne pedagogikken.

Under VM hadde Verdens Gang også en side med begrepsforklaringer om fotball ledsaget av illustrasjoner, hvor begreper som Push-ups, spisskompetanse, returrom og høyt/lavt press ble definert. På kultursidene samme dag kommenterte språkforskere Drillos påvirkning på norsk språk generelt og fotballspråket spesielt.¹⁸

Fasen preges altså av stor lære- og formidlingsiver. Slik fikk Drillos tilnærming til og språkutvikling rundt fotball en veldig gjennomslagskraft. Det mest slående er mediens formidlingsrolle – de tar tak i et sett av kunnskaper som de viderebringer til lesere eller seere som ønsker å lære.

Storhetstiden

I denne fasen tok avisene i bruk egne analyseredskaper, basert blant annet på det kunnskapsmiljøet som hadde vokst frem på NIH. De utviklet begreper, presentasjonsformer og grafikk i kvantitative kampanalyser som var inspirert av Drillo. Konkret skal jeg se på Dagbladets og VGs analyser av en kvalifiseringskamp mot Wales i oktober 2000.

Begge avisene brukte en helside på kampanalysen, med lite bilder, noe tekst, og mye grafikk og tall. Tradisjonelt hadde spillerbørsen det sentrale elementet. Fra midt i 90-årene ble den supplert med målsjanser, som også er et sentralt element i Drillos tilnærming. I Verdens Gang¹⁹ i 2000 er spillerbørsen plassert i høyre marg, ledsaget av en kvalitativ beskrivelse av spillernes innsats. I tillegg nevnes formasjonen laget spilte i, samt den totale summen poeng. Kampen som sådan får også en karakter. Mer inngående kvantitativ analyse får imidlertid langt mer plass. For hver spiller presenterer avisen resultatene på elleve variabler, som inkluderer blant annet spilletid, ballberøringer, gode/nøytrale/dårlige pasnin-

13 Dagbladet, 3. juni 1993

14 Målsjanser er noe annet enn for eksempel ”avslutninger” eller ”avslutninger på mål”. Målsjanser er avslutningsmuligheter som statistisk gir scoring med (minst) en viss prosent sjanse. Drillos poeng er at lag som produserer mange sjanser i denne betydningen, jevnt over vil vinne, selv om flaks og uflaks har stor betydning for utfallet av enkeltkamper.

15 VG, 1. juni 1994.

16 Øyvind Leonhardsen, midtbanespiller med karriere i blant annet Molde FK, Rosenborg, Wimbledon og Liverpool.

17 VG, 5. juni 1994.

18 VG, 24. juni 1994.

19 VG, 8. Oktober 2000.

ger, vunne og tapte dueller, vellykkede/mislykkede driblinger og gode og dårlige avslutninger. Analysen avsluttes for hver enkelt spiller med det de kaller ”prosent vellykkethet”, og for laget som helhet summeres tallene for hver spiller på hver indikator.

Det neste grepet er en fremstilling av det avisen kaller ”Trøkket”. Den skal illustrere hvilket lag som kontrollerte ulike faser av kampen. Hvordan resultatene her er fremkommet går ikke klart frem, men figuren deler kampens 90 minutter inn i seks sekvenser på 15 minutter, hvor verdier fra 0 til 25 indikerer at man blir overspilt (”så vidt med”), mens verdier over 75 indikerer dominans.

VG analyserer også målsjanser på en mer finmasket måte. Sjansene deles inn i tre typer, etter Drilllos inndeling av sjanser og scoringer: Målsjanser etter såkalt breakdown, etter dødball og etter et langt angrep.²⁰ Avslutninger og avslutninger på mål er også registrert. Til sist gis en kvantitativ vurdering av keeperens innsats, samt en spillerbørs for motstanderens spillere.

Dagbladet²¹ bruker også en kvantitativ tilnærming, men de måler andre ting. Målet er å uttrykke hver enkelt spillers så vel som lagets innsats ved hjelp av tall og koeffisienter. I tillegg til antall involveringer for hver enkelt spiller, presenterer avisa defensive og offensive pluss, antall ganger spillerne mistet ballen, pasningsfeil og forsvarsfeil. Det underforstås at spillerne i de fleste situasjoner gjør omtrent det som er forventet av dem, og analysen tar derfor bare for seg situasjoner hvor spilleren gjorde noe spesielt positivt eller negativt. Erik Mykland har for eksempel 50 involveringer totalt, hvorav åtte er positive og fire negative (de øvrige må da antas å være nøytrale). Videre bryter Dagbladet lagenes sjanser ned i type sjanse samt avslutninger totalt, på samme måte som VG. De tallfester også antall dødballer av ulik type for begge lag.

Dagbladet har en ganske inngående analyse av lagenes spillestil. De teller det de kaller ”gode breakdown-angrep”, i tillegg til hvor på banen disse angrepene startet. Videre analyseres pasningsmønster. Det gis en oversikt over antall pasninger bakover på banen og på tvers, sett i forhold til pasninger fremover. Pasningene fremover deles videre inn i korte, lange og flikker/stusser. Basert på dette konstruerer avisen en koeffisient som skal si noe om *angrepsvilje*. Denne koeffisienten beregnes ved at antall pasninger fremover deles på antall pasninger på tvers eller bakover, og er et mål på Drilllos begrep om *gjennombruddshissighet*. Vi merker oss at gjennombruddshissighet her blir synonymt med angrepsvilje, noe som er i tråd med Drilllos syn. Mange vil nok definere angrepsvilje på andre måter, men nettopp derfor er dette en indikasjon på hvordan Drillo påvirket fotballdekningen. Til sist har Dagbladet en samlet lagindeks, som er konstruert på bakgrunn av totalt antall positive involveringer delt på totalt antall negative involveringer.

Begge avisene hadde naturligvis mye annet stoff om kampen. Men de la uansett mye energi i dels å tallfeste prestasjoner og spillemønstre, dels i å analysere tallene med utgangspunkt i Drilllos prinsipper for effektiv fotball (kanskje aller mest tydelig i Dagbladets analyse av angrepsvilje). I tillegg legger særlig Dagbladet stor vekt på også å tallfeste den *kollektive* prestasjonen i tillegg til de individuelle.

20 Breakdown er den fasen i spillet hvor ballen skifter eier, og hvor det laget som mister ballen normalt er i det som kalles *ubalanse*, posisjonelt eller numerisk. Drilllos viktigste prinsipp for angrepsspill er at det er disse situasjonene som skaper størst muligheter for gode gjennombrudd og sjanser/mål. Men det forutsetter at breakdown-situasjonen utnyttes svært hurtig og effektivt, før motstanderen rekker å komme i balanse.

21 Dagbladet 8. Oktober 2000.

Avmatningsfasen

Det var under Nils Johan Sembs tid som landslagssjef at Drillos analyseredskaper hadde sin storhetstid i aviser som Dagbladet og VG. Da Åge Hareide tok over landslaget annonserte han som nevnt en viss justering av kursen med hensyn til spillestil, og han kommuniserte med pressen på en helt annen måte enn Drillo (se under).

Avisenes analyse av kampene har forandret karakter på en tilsvarende måte. Jeg har sett nærmere på Dagbladets analyse av en EM-kvalifiseringskampen mot Ungarn i 2006, og VGs analyse av hjemmekampen mot Moldova fire dager senere.²² Dagbladets analyse dekker en helside, men nesten alt er viet den tradisjonelle spillerbørsen, som er blåst opp med relativt store bilder av spillerne. De har fått en tallkarakter og en utdypende kommentar til innsatsen. I tillegg til dette gis en kvalitativ beskrivelse av kampen, en beskrivelse av scoringene, inkludert antall målsjanser, en beskrivelse av kampens profiler og en vurdering av underholdningsverdien. Disse kriteriene kvantifiseres ved at de gis terningkast, og til sammen får kampen en poengsum som oppsummerer disse kriteriene. Kriteriene har imidlertid ingen av de ”vitenskapelige” forankringspunktene som lå til grunn noen år tidligere.

VGs analyse av kampen mot Moldova er på bare en drøy halvside. I tillegg til kampfakta, som inkluderer målsjanser, består analysen av en tradisjonell spillerbørs, tabell for kvalifiseringsgruppen, og en verbal beskrivelse av kampens ”overraskelse” og ”skuffelse”. Til sist gis det en vurdering av trener Hareides kampløp, samt en oversikt over Norges fem siste landskamper.

Bortsett fra tellingen av målsjanser, synes det altså som om lite av det kunnskapsregimet som Drillo formidlet har overlevd i mediene de siste årene. Nå er det selvsagt ikke mulig å bruke Åge Hareides fotballsinn som forklaring på at utviklingen har snudd. Mer sannsynlig er det at Dagbladet og VG mente at de kvantitative analysene ikke var interessante nok fra et journalistisk perspektiv. Det er likevel et påfallende sammenfall i tid mellom den reorienteringen som Hareide foretok med landslaget, og den klart minkende interessen for den vitenskapelige tilnærmingen.

6. Avslutning: Noen ansatser om videre forskning.

Som nevnt kommuniserer Hareide landslagets fotball på en annen måte enn Drillo. Der Drillo ofte var nøktern konkret, og før kamper baserte sine forhåndskommentarer på systematisert erfaring, uttaler Hareide seg mer svevende. I starten av sin periode snakket han om å skape *stolte øyeblikk*. Før en kamp mot Skottland etterlyste han spillere ”med stake”.²³ Kort sagt liker Hareide å bruke store ord for å skape engasjement, der Drillo i langt større grad baserte seg på fakta, tørre tall og analyser. Selvsagt kan Hareide *innad* kommunisere et konkret budskap om spillestil, men utad vektlegger han i hovedsak et mer generelt og omtrentlig språk. Når dette har gått sammen med at mediene i stor grad har mistet interessen for den vitenskapelige/kvantitative måten å analysere fotball på, er det sannsynlig at den offentlige fotballdebatten også har endret karakter. Få trenere kommenterer nå kamper så konkret med referanse til spillestil som Eggen og Drillo gjorde. Litt spekulativt

²² Dagbladet, 3. september 2006, Verdens Gang 7. september 2006.

²³ Se for eksempel <http://www.dagbladet.no/sport/2004/09/29/409748.html>

kan det antydes at det norske fotballspråket har mistet noe av den tydelighet det hadde for ti-femten år siden. Dette bør det være av interesse å undersøke nærmere.

Det er også naturlig å spekulere på om den perspektivforskyvningen som blant andre Hareide har bidratt til, har ført til at Norge har mistet et viktig komparativt fortrinn når det gjelder spillestil. Spørsmålet ligger utenfor rammene for denne artikkelen, men det er naturlig å se på Eggen/Drillo-hegemoniet i norsk fotball med utgangspunkt i evnen de hadde til å skape resultater som langt oversteg det spillermateriellet skulle tilsi. Drillo er selv inne på dette i en kritisk kommentar til norsk fotball ganske nylig.²⁴ Hans syn er kort sagt at Rosenborgs og landslagets suksess var basert på størst mulig fremdrift og best mulig utnyttelse av ubalanse hos motstanderen, og at disse prinsippene er blitt utvannet av honnørord som det å ”holde ballen i laget”, ”tålmodighet”, ”variasjon” og så videre. For en menig seer virker det som om både landslaget og de beste klubbene i dag spiller en fotball som i mindre grad skiller seg fra det konkurrentene driver med. Da øker sjansen for at laget med de beste spillerne vinner. Hvis Drillo har rett, har altså norsk fotball mistet et viktig komparativt fortrinn gjennom å nedtone fokuset på gjennombruddshissighet.

For å vurdere Hareides – og andre nåværende norske treneres – tanker om utvikling og hvilke inspirasjonskilder de har, trengs imidlertid andre kilder enn de som har vært brukt i denne artikkelen. Årsaken er at dagens trenere som nevnt i mindre grad formidler sin strategi åpent via mediene. I likhet med Drillo har også Hareide (2004) skrevet bok i sin tid som landslagssjef, men den er langt mindre konkret på slike forhold. Det er i seg selv et interessant fenomen.

Mer allment tror jeg en del av skepsisen mot vitenskapeliggjøring av fotball henger sammen med en generell skepsis mot vitenskapeliggjøring og kvantifisering av forhold som anses å være unndratt vitenskapens logikk. Det er grunn til å tro at slik motstand har spesielt lett for å bli aktualisert dersom tilnærmingen er rent teoretisk, dvs. uten forankring i praktisk erfaring. Vitenskapelige tilnæringsmåter står i et intuitivt motsetningsforhold til den praksis- og erfaringsbaserte kunnskapen. Mye tyder på at praktisk erfaring fortsatt er et viktig kriterium, både i fotball spesielt og i idrett mer generelt. For eksempel virker det som om tidligere toppspillere lettere får attraktive trenerjobber etter endt karriere enn tilfellet er for trenere uten toppspillererfaring. Det er utvilsomt flere årsaker til dette (for eksempel verdien av å ha et kjent navn som frontfigur overfor mediene), men det illustrerer likevel at teoretisk kompetanse i seg selv ikke anses som tilstrekkelig.

Det er ikke mulig å si noe sikkert om sammenhengen mellom landslagets fremgang og senere tilbakegang på den ene siden, og betydningen av den vitenskapelig orienterte spillestilen på den andre siden. Men den utviklingen jeg har gitt en skisseaktig beskrivelse av, illustrerer et komplekst forhold mellom vitenskap og praksis og mellom effektivitet og andre hensyn i utviklingen av spillestil. Det trengs imidlertid atskillig mer systematisk begrepsmessig arbeid før de ulike dimensjonene som inngår i disse kontroversene er beskrevet på en tilstrekkelig presis og samtidig uttømmende måte. Denne artikkelen har forsøkt å antyde noen av de sentrale problemstillingene i så måte.

24 <http://www.tv2sporten.no/fotball/article1809926.ece>

Etterskrift

Denne artikkelen ble ferdigstilt og sendt til Idrottsforum 25. november 2008. 8. desember annonserte Åge Hareide at han trakk seg som landslagssjef. Debatten rundt hvem som burde bli Hareides etterfølger avslørte at NFF står overfor et viktig veivalg med hensyn til om de skal forsøke å reindyrke den spillemåten Norge hadde suksess med i 90-årene, eller om de skulle forsøke å hente inn eksterne impulser ved å satse på en mest mulig meritert utenlandsk trener. I en gruppe som ble nedsatt av forbundet for å finsikte kandidater satt blant andre Drillo og hans etterfølger Nils Johan Semb. Blant de mer realistiske alternativene ser Ståle Solbakken, trener i FC København, ut til å ha endt opp som forbundets førstevalg, og han var også Drillos førstevalg. Solbakken signaliserte imidlertid at han ønsket å fullføre kontrakten i Danmark, og at han derfor ikke var aktuell på kort sikt. Som midlertidig landslagssjef tilsatte derfor NFF midt i januar 2009 Egil ”Drillo” Olsen. Det gjenstår å se om dette blir et intermezzo i norsk landslagsfotball, eller om det innvarsler en ny pendelsvingning i retning av en vitenskapelig forankret fotballdebatt i norsk offentlighet.

Referanser

- Allern, Sigurd (1992): *Kildenes makt. Ytringsfrihetens politiske økonomi*. Oslo: Pax.
- Andersson, Torbjörn (2002): *Kung Fotboll. Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Arbena, Joseph L. (2000): ”Meaning and Joy in Latin American Sport”. *International Review for the Sociology of Sport* 35 (1): 83-91.
- Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction – A social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1998): *Practical Reason*. Cambridge: Polity Press.
- Braverman, Harry (1974): *Labor and Monopoly Capital*. New York: Monthly Review Press.
- Conn, David (1997): *The Football Business*. Edinburgh: Mainstream Publishing.
- Dahlén, Peter (2008): *Sport och medier. En introduktion*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Eggen, Nils Arne (1999): *Godfoten. Samhandling – veien til suksess*. Oslo: Aschehoug.
- Giulianotti, Richard (1999): *Football – A Sociology of the Global Game*. Cambridge: Polity Press.
- Goksøyr, Matti og Finn Olstad (2002): *Fotball! Norges Fotballforbund 100 år*. Oslo: Norges Fotballforbund.
- Hareide, Åge (i samarbeid med Harald Henmo, 2004): *Fotball, fornuft og følelser*. Oslo: Gyldendal.
- Helland, Knut (2004): ”Sport som attraksjon: Symbiosen mellom fotball og medier”. Publisert på www.idrottsforum.org 2004-06-20.
- Hjelseth, Arve (2006): *Mellom børs, katedral og karneval. Norske supporterers forhandlinger om kommersialisering av fotball*. Dr.polit-avhandling, Universitetet i Bergen. https://bora.uib.no/bitstream/1956/2019/1/Thesis_Hjelset.pdf
- Holm, Jan, Drillo, Øyvind Larsen, Sjur Natvig og Einar Sigmundstad (1998): *Eventyret Drillos*. Oslo: Schibsted.
- Hopkins, Stephen (2001): ”Passing Rhythms: The Modern Origins and Development of the Liverpool Way”, i John Williams, Stephen Hopkins and Cathy Long (eds.): *Passing Rhythms – Liverpool FC and the Transformation of Football*. Oxford: Berg.
- Hughes, Charles (1990): *The Winning Formula. Soccer Skills and Tactics*. The Football Association, London: William Collins Sons & Co Ltd.
- Merton, Robert K. (1968): ”Science and Democratic Social Structure”, s. 604-616 i Robert K. Merton: *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press/Macmillan.
- Nakkim, Frode (1993): *Stang inn! Drillo og landslaget*. Oslo: Aschehoug.
- Nore, Aslak (2004): ”Fotballens idéhistorie”. *Klassekampen* 29. januar.
- Olsen, Egil, Nils Johan Semb og Øyvind Larsen (1994): *Effektiv fotball*. Oslo: Gyldendal og Bokklubben Nye Bøker.
- Peterson, Tomas (1993): *Den svengelska modellen. Svensk fotboll i omvandling under efterkrigstiden*. Lund: Arkiv.

- Rem, Håvard (2000): *Erik Mykland*. Oslo: Aschehoug.
- Say, Tony (1996): "Herbert Chapman: Football Revolutionary?" *The Sports Historian* 16 (May): 69-89.
- Slagstad, Rune (1998): *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Ward, Andrew og John Williams (2001): "Bill Shankly and Liverpool", i John Williams, Stephen Hopkins and Cathy Long (eds.): *Passing Rhythms – Liverpool FC and the Transformation of Football*. Oxford: Berg.
- Winner, David (2000): *Brilliant orange – the neurotic genius of dutch football*. London: Bloomsbury.

